Miesięcznik TNOiK
Założył Karol Adamiecki w 1926 r.

PRZEDSIĘBIORSTWA Z UDZIAŁEM KAPITAŁU ZAGRANICZNEGO NA TLE OGÓŁU PRZEDSIĘBIORSTW W POLSCE W OKRESIE 1994–2017

<https://doi.org/10.33141/po.2018.09.01>

Przegląd Organizacji, Nr 9 (944), 2018, ss. 6-14
www.przegladorganizacji.pl

©Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa (TNOiK)

Małgorzata Jaworek, Włodzimierz Karaszewski, Magdalena Kuczmarska

Wprowadzenie

Od 1990 roku następował wyraźny wzrost wartości ulokowanego w Polsce kapitału z zagranicy w postaci inwestycji bezpośrednich, któremu towarzyszyło zwiększanie udziału przedsiębiorstw z tym kapitałem w ogóle podmiotów gospodarczych. W 1990 roku co dwudziesta druga zarejestrowana w Polsce spółka prawa handlowego posiadała kapitał zagraniczny (GUS, 1992, s. 272), natomiast w 2016 roku co piąta (GUS, 2017a, s. 407). Nastąpił też znaczący wzrost udziału wartości kapitału własnego spółek z udziałem zagranicznym w kapitale podstawowym wszystkich podmiotów gospodarczych¹ w Polsce. W 1994 roku udział ten wyniósł nieco ponad 4% (GUS, 1995, s. 52), a w 2016 roku aż 34,2% (GUS, 2017b, s. 68). W latach dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia, w stosunku do ogółu przedsiębiorstw w Polsce, podmioty z kapitałem zagranicznym posiadały zdecydowanie większe zasoby majątku trwałego przypadające na jednego zatrudnionego, osiągały zdecydowanie wyższą produktywność tego majątku, a także podobnie wyższą wydajność pracy (Karaszewski, 2001,

s. 217–219). Z jednej strony nie ma więc wątpliwości, iż przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego stały się poważnym konkurentem dla przedsiębiorstw wyłącznie z polskim kapitałem², zwłaszcza w początkowym okresie procesu transformacji. Z drugiej strony natomiast można przywołać liczne argumenty wskazujące, że wybór Polski głównie przez liderów światowego biznesu, jako miejsca lokaty kapitału, nie pozostał bez wpływu na rozwój polskich przedsiębiorstw powiązanych z ich podmiotami bezpośredniego inwestowania. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ) oznaczają bowiem przepływy kapitału, które są nośnikiem transferów różnego rodzaju zasobów, a wśród nich nowoczesnych rozwiązań w zakresie organizacji i zarządzania. Jako przykład mogą posłużyć systemy zapewnienia jakości. Często, realizując zasady obowiązujące w macierzystych korporacjach, przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym uzależniają zawarcie umów z polskimi dostawcami produktów (usług) od dokonania przez nie odpowiednich dostosowań systemowych, co przynosi efekt dyfuzji.

Celem niniejszego artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie – czy stając wobec wyzwań wzmożonej konkurencji (przeprowadzając odpowiednie dostosowania) przedsiębiorstwa posiadające wyłącznie kapitał krajowy zmniejszyły dystans ekonomiczny³ dzielący je w stosunku do przedsiębiorstw zasilanych kapitałem z zagranicy?

Autorzy mają przy tym pełną świadomość, że nie tylko sytuacja ekonomiczna świadczy o pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstwa. Do głównych czynników wyznaczających miejsce wśród konkurentów należy poziom stosowanych rozwiązań technologiczno-organizacyjnych oraz szeroko rozumiany potencjał rozwojowy. Pełna odpowiedź na pytanie o dystans między podmiotami z kapitałem polskim i zagranicznym wymaga znacznie szerszej, holistycznej analizy. Wobec braku dostępu do niezbędnych informacji nie jest ona jednak możliwa.

Problematyka porównań wyników ekonomicznych przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego i przedsiębiorstw rodzimych poruszana jest zarówno w literaturze światowej (Brash, 1966; Dunning, 1969; Lall, Streeten, 1977; Fairchild, 1977; Newfarmer, 1983; Willmore, 1986; Doms, Jansen, 1998; Girma, Görg, 2007; Susidharan, Josephs, 2011), jak i polskiej (Witkowska, 2003; Karaszewski, 2004; Sobczak, 2009; Kuzel, 2012; Pilarska, 2013; Jaworek, Kuzel, 2013; Kuzel i in., 2016). W polskich opracowaniach najczęściej zagadnienie to prezentowane jest w oparciu o analizy dokonywane przy wykorzystaniu danych prezentowanych w opracowaniach Głównego Urzędu Statystycznego (GUS), czyli agregatów. Jest to zrozumiałe, zważywszy na ograniczony dostęp do danych charakteryzujących wyniki ekonomiczne konkretnych podmiotów. W niniejszym opracowaniu oceny zostały oparte nie tylko na wynikach analiz przeprowadzonych z wykorzystaniem danych GUS, ale także prezentowanych w ramach rankingów największych podmiotów gospodarczych działających w Polsce, tzw. „Listy 500”. Pozwoliło to na rozszerzenie porównań o obszary, których nie można objaśnić na podstawie dostępnych publikacji statystycznych.

W literaturze przedmiotu zwraca się uwagę, iż wśród potencjalnych korzyści dla gospodarki kraju przyjmującego BIZ istotne znaczenie mają efekty dyfuzji do krajowych podmiotów nowoczesnych rozwiązań transferowanych przez spółki matki do podmiotów bezpośredniego inwestowania – spółek córek. Można obecnie znaleźć liczne przykłady sukcesów osiągniętych na rynkach światowych przez rodzime przedsiębiorstwa krajów goszczących, które w tworzeniu własnego potencjału konkurencyjności potrafiły w sposób twórczy wykorzystać doświadczenie przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym, które wybrały ich kraj jako miejsce prowadzenia działalności gospodarczej (przykładem mogą być chińscy producenci urządzeń elektronicznych). Mogłyby one sugerować, iż tego rodzaju impulsy rozwojowe krajowych przedsiębiorstw prowadzą do wzmacniania ich pozycji w stosunku do podmiotów zasilanych kapitałem zagranicznym. Autorzy niniejszego opracowania nie znaleźli jednak, zarówno w literaturze krajowej, jak i zagranicznej, prezentacji wyników badań prowadzonych w celu uzyskania odpowiedzi na pytanie – czy identyfikowany dystans pomiędzy wynikami

ekonomicznymi przedsiębiorstw z kapitałem krajowym w stosunku do podmiotów z kapitałem zagranicznym ulega zmniejszeniu w czasie. To pytanie w odniesieniu do podmiotów gospodarczych w Polsce z kapitałem krajowym i kapitałem zagranicznym stanowi *clou* rozważań podjętych w niniejszym opracowaniu.

Metoda badawcza

Porównania zmian sytuacji ekonomicznej ogółu podmiotów w Polsce oraz przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego⁴ dokonano w oparciu o takie miary, jak: wydajność pracy (wartość przychodów z całokształtu działalności przypadających na jednego zatrudnionego), produktywność aktywów trwałych (wartość przychodów z całokształtu działalności przypadająca na jednostkę aktywów trwałych), techniczne uzbrojenie pracy, poziom kosztów, rentowność obrotu brutto i netto, ROA, ROE, rentowność aktywów trwałych oraz płynność I i II stopnia. Natomiast w badaniu zmian odnoszących się do przedsiębiorstw z „Listy 500” posłużono się wskaźnikami wydajności pracy (przychód na jednego zatrudnionego), zysku brutto przypadającego na jednego zatrudnionego oraz przeciętnego poziomu wynagrodzeń.

Kierunek badania przeprowadzonego dla realizacji tego celu wytyczyły następujące hipotezy badawcze:

- H1: Wraz z rozwojem gospodarczym Polski, jako kraju goszczącego, podmioty z polskim kapitałem zmniejszyły dzielący je dystans ekonomiczny w stosunku do przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego.
- H2: Zmniejszenie dystansu ekonomicznego dzielącego podmioty wyłącznie z polskim kapitałem do podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego jest szczególnie widoczne w grupie największych przedsiębiorstw prowadzących działalność w Polsce, a jego skala jest różna w zależności od rodzaju prowadzonej działalności.

W opracowaniu wykorzystano metodę analizy porównawczej, analizy diachronicznej oraz metodę indukcji.

Dla realizacji celu i weryfikacji hipotez badawczych wykorzystano dane pochodzące z GUS oraz rankingów największych podmiotów gospodarczych działających w Polsce – „Lista 500”. Wykorzystanie informacji pochodzących z rankingów pozwoliło na rozszerzenie porównań o obszary, których nie można objaśnić na podstawie dostępnych publikacji statystycznych. Analizą objęto lata 1994–2016 w przypadku danych pochodzących z GUS oraz lata 1999 oraz 2017 w przypadku „Listy 500”.

Sytuacja ekonomiczna ogółu przedsiębiorstw funkcjonujących w Polsce - podmioty z kapitałem zagranicznym vs. podmioty ogółem

W całym analizowanym okresie spółki z udziałem kapitału zagranicznego uzyskały korzystniejsze od ogółu podmiotów gospodarczych w Polsce wskaźniki charakteryzujące gospodarowanie zasobami pracy i zasobami rzeczowymi. Wydajność pracy w spółkach z udziałem zagranicznym była w poszczególnych latach

okresu 1994–1999, a także w 2000 i 2004 roku znacząco wyższa w porównaniu z wydajnością pracy ogółu przedsiębiorstw (odpowiednio o: 77,3; 73,0 oraz 68,5%). Z biegiem czasu różnice w zakresie wydajności pracy w spółkach z udziałem kapitału zagranicznego i podmiotach ogółem uległy wyraźnemu zmniejszeniu. W 2016 roku wydajność pracy w spółkach z udziałem zagranicznym była wyższa od wydajności pracy we wszystkich przedsiębiorstwach o 26,4% (tab. 1).

Podobnie, produktywność aktywów trwałych spółek z udziałem kapitału zagranicznego była wyższa w całym analizowanym okresie, jednak różnice te były znacznie mniejsze. W latach 1994–1999 średniorocznie produktywność aktywów trwałych spółek z udziałem kapitału zagranicznego była wyższa od produktywności aktywów trwałych wszystkich podmiotów przeciętnie o 42,1%, a w 2016 roku o 21,1%. W analizowanym okresie najmniejsze różnice wartości wskaźników produktywności aktywów trwałych odnotowano w 2000 roku, kiedy to produktywność majątku trwałego spółek z udziałem kapitału zagranicznego była wyższa od produktywności aktywów trwałych ogółu przedsiębiorstw jedynie o 4,8%. Zbliżanie się produktywności majątku trwałego ogółu podmiotów w Polsce do poziomu produktywności majątku trwałego spółek z udziałem kapitału zagranicznego było skutkiem wyższego tempa wzrostu wydajności pracy ogółu podmiotów w stosunku do wzrostu technicznego uzbrojenia pracy spółek z udziałem kapitału zagranicznego. Warto przy tym zauważyć, że po 2004 roku tempo wzrostu technicznego uzbrojenia pracy ogółu podmiotów było znacznie większe niż tempo wzrostu tego wskaźnika w przedsiębiorstwach z udziałem kapitału zagranicznego, co spowodowało, że w 2016 roku wartość technicznego uzbrojenia pracy w obu grupach podmiotów ukształtowała się na zbliżonym poziomie (tab. 1).

Warto nadmienić, że sytuacja w Polsce w tym zakresie nie jest odosobniona. Podobne wyniki obserwuje się także w innych krajach świata. Za przykład może służyć Brazylia, gdzie podmioty z kapitałem zagranicznym w porównaniu do swoich lokalnych odpowiedników charakteryzowały się wyższą wydajnością pracy i większą kapitałochłonnością (Willmore, 1986). Na korzystniejsze parametry efektywnościowe przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego w porównaniu do spółek lokal-

nych wskazują także wyniki badań przeprowadzonych w Wielkiej Brytanii i Stanach Zjednoczonych (Girma, Görg, 2007; Doms, Jansen, 1998).

Poza wskaźnikiem poziomu kosztów, rentownością aktywów, rentownością majątku trwałego i wskaźnikiem płynności I stopnia wartość parametrów charakteryzujących wyniki finansowe spółek z udziałem kapitału zagranicznego w latach 1994–1999 była mniej korzystna w stosunku do ogółu przedsiębiorstw. Niższa rentowność obrotu brutto i netto w spółkach z udziałem kapitału zagranicznego może być tłumaczona faktem, że korporacje transnarodowe planują swoją działalność w skali globalnej, a lokalizacja filii zagranicznych jest dokonywana w taki sposób, aby maksymalizować rentowność zaangażowanych kapitałów w skali globalnej (Lall, Streeten, 1977, s. 136–137; Newfarmer, 1983, s. 180; Susidharan, Josephs, 2011, s. 243). Od 2000 roku spółki z udziałem zagranicznym uzyskały jednak korzystniejsze od ogółu podmiotów gospodarczych w Polsce wskaźniki w zakresie rentowności, przy czym najwyższe wartości tych parametrów obie grupy osiągnęły w 2004 roku. W ostatnim roku omawianego okresu sytuacja finansowa spółek z udziałem kapitału zagranicznego mierzona różnymi parametrami rentowności była nadal lepsza niż przedsiębiorstw bez tego kapitału, niemniej różnice w wartościach poszczególnych wskaźników uległy wyraźnemu zmniejszeniu. Największe różnice w tym okresie dotyczyły wskaźników rentowności kapitału własnego (tab. 2). Sytuacja taka jest spotykana także w innych krajach, dla których prowadzono podobne analizy. Spółki z udziałem kapitału amerykańskiego funkcjonujące w Meksyku uzyskiwały wyższe wskaźniki rentowności kapitału własnego w porównaniu do spółek rodzimych (Fairchild, 1977, s. 15). Podobne wyniki uzyskali także D.T. Brash (1966), J.H. Dunning (1969), którzy dowiedli, że podmioty z kapitałem amerykańskim osiągały wyższą stopę zwrotu aniżeli podmioty krajowe w takich krajach, jak Australia i Wielka Brytania, oraz L.N. Willmore (1986), porównujący przedsiębiorstwa rodzime z kapitałem obcym w Ameryce Środkowej.

Niemal w całym analizowanym okresie, z wyjątkiem roku 2004, spółki z udziałem kapitału zagranicznego posiadały niższą zdolność do regulowania zobowiązań krótkookresowych, wyrażoną za pomocą wskaźnika płynności I lub II stopnia niż ogół podmiotów w Polsce (tab. 2).

Tabela 1. Wybrane wskaźniki spółek składających bilans w Polsce

Lata	Wydajność pracy		Produktywność aktywów trwałych		Techniczne uzbrojenie pracy	
	P _{ogółem}	P _{kz}	P _{ogółem}	P _{kz}	P _{ogółem}	P _{kz}
1994–1999 (średniorocznie)	142,4	252,5	1,9	2,7	74,9	96,7
2000	253,4	438,3	2,1	2,2	123,6	201,2
2004	358,8	604,6	2,1	2,4	169,5	253,4
2016	588,6	744,0	1,9	2,3	314,8	327,6

Objaśnienia: P_{ogółem} – przedsiębiorstwa ogółem, P_{kz} – przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Karaszewski, 2004, s. 317; GUS, 2001, s. 54, 56; GUS, 2005, s. 45, 56; GUS, 2017, s. 67, 68)

Sytuacja ekonomiczna największych przedsiębiorstw w Polsce – podmioty z kapitałem zagranicznym vs. podmioty z kapitałem wyłącznie polskim

W 1999 roku przeciętna wydajność pracy w spółkach z udziałem zagranicznym była o 15 punktów procentowych wyższa w stosunku do wydajności pracy, którą uzyskiwały podmioty z wyłącznie polskim kapitałem znajdujące się na „Liście 500”. Największą przewagę w tym zakresie osiągnęły przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego prowadzące działalność gospodarczą w ramach sekcji budownictwo i pośrednictwo finansowe, które uzyskały przeszło dwukrotnie wyższą wydajność pracy niż podmioty z wyłącznie polskim kapitałem. W omawianym roku przeciętna wydajność pracy w spółkach z udziałem zagranicznym była tym wyższa, im wyższy był udział kapitału zagranicznego w przedsiębiorstwie i wyniosła odpowiednio: 1021 tys. zł/os. w spółkach z pełnym udziałem kapitału zagranicznego, 420 tys. zł/os. w podmiotach z udziałem większościowym i 197 tys. zł/os. w przedsiębiorstwach z mniejszościowym udziałem zagranicznym. Tym samym spółki z pełnym oraz większościowym udziałem kapitału zagranicznego osiągnęły wyższą wydajność pracy niż podmioty wyłącznie z kapitałem krajowym (odpowiednio o ponad 250 oraz 44 punkty procentowe), zaś przedsiębiorstwa z mniejszościowym udziałem kapitału zagranicznego ustąpiły pod względem wydajności pracy podmiotom polskim (z różnicą przeszło 30 punktów procentowych) (tab. 3).

Z biegiem lat dystans dzielący przedsiębiorstwa krajowe od spółek z udziałem kapitału zagranicznego istotnie stopniał, a nawet więcej – spółki „Listy 500” z 2017 roku z wyłącznie polskim kapitałem uzyskały wyższą o 1,2 punktów procentowych wydajność pracy niż podmioty z udziałem zagranicznym. Podmioty w pełni krajowe wykazały przewagę nad spółkami z mniejszościowym

udziałem zagranicznym (różnica 14 punktów procentowych) i wyprzedziły przedsiębiorstwa z większościowym udziałem kapitału zagranicznego (różnica 3,4 punktów procentowych). Jedynie spółki z pełnym udziałem zagranicznym uzyskały korzystniejszą wydajność pracy niż podmioty krajowe, niemniej różnica w tym zakresie była niewielka (2,8 punktów procentowych). Największe dysproporcje w tym obszarze wystąpiły wśród podmiotów zajmujących się pośrednictwem finansowym oraz prowadzących działalność produkcyjną. W tej grupie przedsiębiorstwa z pełnym udziałem kapitału zagranicznego osiągnęły przeszło 3-krotnie wyższą wydajność pracy niż podmioty krajowe (tab. 3 i 4). Należy zatem podkreślić, że sytuacja w przedsiębiorstwach największych jest odmienna aniżeli w przedsiębiorstwach ogółem funkcjonujących w Polsce. Największe przedsiębiorstwa z kapitałem polskim znajdujące się na „Liście 500” zdecydowanie wyprzedziły przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym w zakresie wydajności pracy.

Spółki z udziałem zagranicznym z „Listy 500” uzyskiwały w analizowanym okresie znacznie wyższy poziom wyniku finansowego brutto przypadający na jednego zatrudnionego. Jednakże i w tym obszarze dystans dzielący obie grupy istotnie zmalał. W 1999 roku parametr ten w spółkach z udziałem zagranicznym był ponad 4-krotnie wyższy niż w podmiotach z wyłącznie polskim kapitałem, zaś w 2017 roku tylko 1,5-krotnie. Różne było nasilenie zmian w stosunku do grup przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym wyróżnionych według kryterium udziału tego kapitału (pełny, większościowy, mniejszościowy). Spółki z wyłącznie polskim kapitałem uzyskały w 2017 roku zbliżony poziom wyniku finansowego brutto przypadający na jednego zatrudnionego do wyniku podmiotów z pełnym udziałem zagranicznym, podczas gdy w 1999 roku parametr ten był w przypadku pierwszych przeszło 5-krotnie niższy. Zwłaszcza warto odnotować, iż w 2017 roku przedsiębiorstwa krajowe osiągnęły przeciętnie korzystniejszy poziom

Tabela 2. Wyniki finansowe spółek składających bilans w Polsce (%)

Wskaźniki	1994–1999 (średniorocznie)		2000		2004		2016	
	P _{ogółem}	P _{KZ}	P _{ogółem}	P _{KZ}	P _{ogółem}	P _{KZ}	P _{ogółem}	P _{KZ}
Poziom kosztów	97,2	96,5	98,3	96,8	94,5	93,0	95,3	95,2
Rentowność obrotu brutto	2,9	2,4	1,7	3,2	5,7	7,0	4,7	4,8
Rentowność obrotu netto	1,7	0,8	0,6	1,4	4,6	5,7	4,0	4,0
Rentowność kapitału własnego	3,6	3,0	1,6	5,1	12,0	17,4	9,3	11,8
Rentowność aktywów	1,4	2,3	0,7	3,1	6,0	7,8	4,5	5,2
Rentowność majątku trwałego	2,1	2,1	1,1	1,8	9,7	13,5	7,5	9,2
Rentowność majątku obrotowego	4,2	3,1	2,0	4,6	15,7	18,2	11,7	11,9
Wskaźnik płynności I stopnia	21,1	22,9	17,1	16,4	30,0	30,7	39,8	37,1
Wskaźnik płynności II stopnia	77,4	75,2	74,0	75,4	92,1	93,9	103,4	99,3

Objaśnienia: P_{ogółem} – przedsiębiorstwa ogółem, P_{KZ} – przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Karaszewski, 2004, s. 315; GUS, 2001, s. 62; GUS, 2005, s. 54-55; GUS, 2016, s. 68)

wyniku finansowego brutto niż spółki z mniejszościowym udziałem zagranicznym (w 1999 wynik finansowy brutto przypadający na jednego zatrudnionego w tej grupie spółek był wyższy przeszło 4,4-krotnie niż w przedsiębiorstwach wyłącznie z polskim kapitałem). Najmniejsze zmiany nastąpiły w odniesieniu do spółek z większościowym udziałem kapitału zagranicznego, których przeciętny wynik finansowy brutto w analizowanych latach był odpowiednio 3,9-krotnie i 3,1-krotnie wyższy od uzyskanego przez przedsiębiorstwa w pełni krajowe (tab. 5).

Porównanie przeciętnego wyniku finansowego brutto w grupach przedsiębiorstw z „Listy 500” wydzielonych według kryterium podstawowego rodzaju prowadzonej działalności gospodarczej wskazuje, że w budownictwie, pośrednictwie finansowym i obsłudze nieruchomości spółki posiadające wyłącznie kapitał krajowy znacznie zmniejszyły w omawianym okresie dystans dzielący je od podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego. Z kolei w przypadku przedsiębiorstw prowadzących działalność produkcyjną przewaga spółek z udziałem zagranicznym

Tabela 3. Wydajność pracy w spółkach z „Listy 500”

Seksja	Przedsiębiorstwa z „Listy 500”											
	P _{500ogółem}		P _{KP}		P _{KZ}							
					Ogółem		Pełny		Większościowy		Mniejszościowy	
	1999	2017	1999	2017	1999	2017	1999	2017	1999	2017	1999	2017
D	265	992	259	932	282	2207	522	2884	317	1872	177	-
E	474	857	463	857	549	-	-	-	636	-	222	-
F	238	716	208	723	463	714	-	624	-	817	427	708
G	704	1805	653	1760	797	1847	1474	1994	429	1676	992	1800
H	218	310	-	305	218	464	-	464	-	-	219	-
I	168	355	247	-	142	355	-	-	-	355	142	-
J	1274	867	759	517	1591	1156	-	1778	1015	713	3289	1290
K	807	632	616	818	949	520	2443	316	813	667	-	136
Ogółem	303	821	291	826	335	816	1021	849	420	798	197	710

Objaśnienia: D – działalność produkcyjna, E – Zaopatrzenie w energię elektryczną, gaz i wodę, F – Budownictwo, G – Handel i naprawy, H – Hotele i restauracje, I – Transport, gospodarka materiałowa i łączność, J – Pośrednictwo finansowe, K – Obsługa nieruchomości i firm, P_{500ogółem} – przedsiębiorstwa z „Listy 500”, P_{KP} – przedsiębiorstwa wyłącznie z kapitałem polskim, P_{KZ} – przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego

Źródło: opracowanie własne na podstawie („Rzeczpospolita”, 2000; „Rzeczpospolita”, 2017)

Tabela 4. Relacje wydajności pracy spółek z „Listy 500”

Relacje	Sektory Lata	D	E	F	G	H	I	J	K	Ogółem
P _{KZ} /P _{KP}	1999	108,9	118,6	222,6	122,1	-	57,5	209,6	154,1	115,1
	2017	236,8	-	98,8	104,9	152,1	-	223,6	63,6	98,8
P _{KZP} /P _{KP}	1999	201,5	-	-	225,7	-	-	-	396,6	350,9
	2017	309,4	-	86,3	113,3	152,1	-	343,9	38,6	102,8
P _{KZW} /P _{KP}	1999	122,4	137,4	-	65,7	-	-	133,7	132,0	144,3
	2017	200,9	-	113,0	95,2	-	-	137,9	81,5	96,6
P _{KZM} /P _{KP}	1999	68,3	47,9	205,3	151,9	-	57,5	433,3	-	67,7
	2017	-	-	97,9	102,3	-	-	249,5	16,6	86,0

Objaśnienia: D – działalność produkcyjna, E – Zaopatrzenie w energię elektryczną, gaz i wodę, F – Budownictwo, G – Handel i naprawy, H – Hotele i restauracje, I – Transport, gospodarka materiałowa i łączność, J – Pośrednictwo finansowe, K – Obsługa nieruchomości i firm, P_{KP} – przedsiębiorstwa wyłącznie z kapitałem polskim, P_{KZ} – przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego, P_{KZP} – przedsiębiorstwa z pełnym udziałem kapitału zagranicznego, P_{KZW} – przedsiębiorstwa z większościowym udziałem kapitału zagranicznego, P_{KZM} – przedsiębiorstwa z mniejszościowym udziałem kapitału zagranicznego

Źródło: opracowanie własne na podstawie („Rzeczpospolita”, 2000; „Rzeczpospolita”, 2017)

nad podmiotami w pełni krajowymi uległa ponad 2-krotnemu zwiększeniu, przy czym dla przedsiębiorstw z większościovym udziałem kapitału zagranicznego wzrost ten był nawet 3-krotny (tab. 5 i 6).

Podobnie jak w przypadku wydajności pracy oraz wyniku finansowego brutto nastąpiło także zmniejszenie różnic pomiędzy poziomem średniej płacy w podmiotach z „Listy 500” z udziałem kapitału zagranicznego i bez tego udziału, aczkolwiek skala redukcji dystansu była znacznie mniejsza. W 1999 roku poziom przeciętnych wynagrodzeń w spółkach z udziałem zagranicznym był o 51 punktów procentowych wyższy aniżeli w podmiotach w pełni krajowych, zaś w 2017 roku różnica ta uległa zmniejszeniu do 43 punktów procentowych. W analizowanym okresie najwyższy wzrost średnich wynagrodzeń (ponad 3-krotny) odnotowano w spółkach z większościovym udziałem kapitału zagranicznego. W rezultacie osiągnęły one pozycję

„lidera płacowego”. Warto zwrócić uwagę na zróżnicowanie poziomu przeciętnych wynagrodzeń w spółkach z udziałem zagranicznym oraz podmiotów wyłącznie z polskim kapitałem w grupach przedsiębiorstw utworzonych według rodzaju prowadzonej działalności, a zwłaszcza na duże zdywersyfikowanie płac w przedsiębiorstwach, które prowadziły działalność gospodarczą w zakresie handlu i napraw oraz obsługi nieruchomości i firm. W 2017 roku średnia płaca w podmiotach z pełnym udziałem zagranicznym sekcji handel i naprawy wyniosła aż 9692 zł, podczas gdy w spółkach krajowych przeciętne wynagrodzenie osiągnęło poziom jedynie 4317 zł. Natomiast w przypadku przedsiębiorstw prowadzących działalność w zakresie obsługi nieruchomości i firm w spółkach bez udziału kapitału zagranicznego przeciętne wynagrodzenie osiągnęło wielkość 8433 zł, zaś w podmiotach z pełnym udziałem zagranicznym 4758 zł (tab. 7 i 8).

Tabela 5. Wynik finansowy brutto na jednego zatrudnionego w spółkach z „Listy 500”

Seksja	Przedsiębiorstwa z „Listy 500”											
	P _{500ogółem}		P _{KP}		P _{KZ}							
					Ogółem		Pełny		Większościowy		Mniejszościowy	
	1999	2017	1999	2017	1999	2017	1999	2017	1999	2017	1999	2017
D	11,6	73,7	7,23	27,1	15,2	120,3	28,9	48,0	18,1	218,1	7,3	45,7
E	5,2	89,8	4,9	89,8	14,5	-	-	-	6,4	-	16,1	-
F	10,2	128,6	8,3	127	24,8	129,6	-	25,4	-	184,6	24,8	111,9
G	18,0	119,3	18,2	107,0	17,6	137,2	21,6	197,8	15,4	40,0	18,7	42,0
H	47,9	49,4	-	56,3	47,9	17,2	-	14,0	-	-	47,9	-18,7
I	21,1	66,0	4,2	-	26,7	66,0	-	-	-	66,0	26,7	-
J	38,1	204,5	-0,3	51,8	61,8	248,1	-	156,4	38,2	-49,9	140	420,0
K	57,8	223,9	20,1	112,9	85,5	238,7	9,3	-29,9	92,9	435,9	-	54,5
Ogółem	9,0	120,1	4,9	93,1	20,7	141,1	25,1	99,1	18,9	290,6	21,7	79,8

Objaśnienia jak w tabeli 3

Źródło: opracowanie własne na podstawie („Rzeczpospolita”, 2000; „Rzeczpospolita”, 2017)

Tabela 6. Relacje wyniku finansowego brutto spółek z „Listy 500”

Relacje	Sektory Lata	D	E	F	G	H	I	J	K	Ogółem
P _{KZ} /P _{KP}	1999	210,2	295,9	298,8	96,7		635,7	-20600,0	425,4	422,4
	2017	443,9		102,0	128,2	30,6		479,0	211,4	151,6
P _{KZP} /P _{KP}	1999	399,7			118,7				46,3	512,2
	2017	177,1		20,0	184,9	24,9		301,9	-26,5	106,4
P _{KZW} /P _{KP}	1999	250,3	130,6		84,6			-12733,3	462,2	385,7
	2017	804,8		145,4	37,4			-96,3	386,1	312,1
P _{KZM} /P _{KP}	1999	101,0	328,6	298,8	102,7		635,7	-46666,7		442,9
	2017	168,6		88,1	39,3	-33,2		810,8	48,3	85,7

Objaśnienia jak w tabeli 4

Źródło: opracowanie własne na podstawie („Rzeczpospolita”, 2000; „Rzeczpospolita”, 2017)

Tabela 7. Poziom wynagrodzeń przeciętnych w spółkach z udziałem zagranicznym według zakresu udziału tego kapitału oraz sektora gospodarki na tle przedsiębiorstw wyłącznie z kapitałem polskim z „Listy 500” z lat 1999 i 2017 (w zł)

Sekcja	Przedsiębiorstwa z „Listy 500”											
	P _{500ogółem}		P _{KP}		P _{KZ}							
					Ogółem		Pełny		Większościowy		Mniejszościowy	
	1999	2017	1999	2017	1999	2017	1999	2017	1999	2017	1999	2017
D	1758	8250	1599	8167	2093	8392	2616	8808	2236	8250	1552	8383
E	1962	5133	1949	5133	2170	-	-	-	1363	-	2979	-
F	2898	7992	2221	6600	6281	8358	-	7825	-	9042	6281	7225
G	2596	5375	2072	4317	3555	7450	3260	9692	3777	6467	4221	5458
H	3024	5842	-	6558	3024	4025	-	-	-	-	3024	4025
I	1932	7250	1961	-	1822	7250	-	-	-	7250	1822	-
J	3728	10292	2656	12083	4371	9000	-	9192	3560	8900	4911	9092
K	4394	6617	1548	8433	5105	6583	7782	4758	4213	7550	-	6650
Ogółem	2091	6650	1833	4733	2776	6758	2868	5433	2619	8008	2842	7550

Objaśnienia jak w tabeli 3

Źródło: opracowanie własne na podstawie („Rzeczpospolita”, 2000; „Rzeczpospolita”, 2017)

Tabela 8. Relacje przeciętnych wynagrodzeń spółek z udziałem kapitału zagranicznego do wynagrodzeń przedsiębiorstw wyłącznie z kapitałem polskim z „Listy 500” z lat 1999 i 2017

Relacje	Sektory Lata	D	E	F	G	H	I	J	K	Ogółem
P_{KZ}/P_{KP}	1999	130,9	111,3	282,8	171,6	-	92,9	164,6	329,8	151,4
	2017	102,8	-	126,6	172,6	61,4	-	74,5	78,1	142,8
P_{KZP}/P_{KP}	1999	163,6	-	-	157,3	-	-	-	502,7	156,5
	2017	107,8	-	118,6	224,5	-	-	76,1	56,4	114,8
P_{KZW}/P_{KP}	1999	139,8	69,9	-	182,3	-	-	134,0	272,2	142,9
	2017	101,0	-	137,0	149,8	-	-	73,7	89,5	169,2
P_{KZM}/P_{KP}	1999	97,1	152,8	282,8	203,7	-	92,9	184,9	-	155,0
	2017	102,6	-	109,5	126,4	61,4	-	75,2	78,9	159,5

Objaśnienia jak w tabeli 4

Źródło: opracowanie własne na podstawie („Rzeczpospolita”, 2000; „Rzeczpospolita”, 2017)

Na zróżnicowanie płacowe wskazują także cykliczne badania prowadzone przez Sedlak&Sedlak. Z przeprowadzonych w latach 2013–2016 badań wynika, że mediana wynagrodzeń w przedsiębiorstwach z przewagą kapitału zagranicznego wynosiła kolejno: 5600, 5833, 5000, 5000 zł. Natomiast mediana wynagrodzeń w podmiotach z kapitałem polskim wyniosła w roku 2013–3500 zł, 2014–3600 zł, 2015–3400 zł, 2016–3500 zł (Sedlak&Sedlak, 2013; 2014; 2015; 2016).

Podsumowanie

Zaprezentowane wyniki stanowią przesłankę uznania trafności sformułowanych hipotez. Zasadniczo w całym analizowanym okresie spółki z udziałem kapitału zagranicznego uzyskały korzystniejsze od ogółu podmiotów gospodarczych wskaźniki charakteryzujące efektywność gospodarowania. Jednak z biegiem czasu różnice parametrów ekonomicznych w spółkach z udziałem kapitału

zagranicznego i podmiotach ogółem uległy wyraźnemu zmniejszeniu. Daje to podstawę do przyjęcia pierwszej hipotezy badawczej mówiącej, że wraz z rozwojem gospodarczym Polski, jako kraju goszczącego, podmioty z polskim kapitałem zmniejszyły dzielący je dystans ekonomiczny w stosunku do przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego.

Największe przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego w analizowanym okresie charakteryzowały się większą wydajnością oraz zyskownością w porównaniu do największych przedsiębiorstw wyłącznie z kapitałem polskim, przy czym skala różnic kształtowała się odmiennie, biorąc pod uwagę rodzaj działalności. Także poziom wynagrodzeń w podmiotach z kapitałem obcym był wyższy w porównaniu do poziomu wynagrodzeń największych przedsiębiorstw wyłącznie z kapitałem krajowym. Należy jednak podkreślić, że wraz z upływem czasu różnice w analizowanych parametrach uległy wyraźnemu zmniejszeniu. Na tej podstawie można zatem uznać, iż pozytywnie zweryfikowana została hipoteza druga, mówiąca, iż zmniejszenie dystansu ekonomicznego dzielącego podmioty wyłącznie z polskim kapitałem do podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego jest szczególnie widoczne w grupie największych przedsiębiorstw funkcjonujących w Polsce, a jego skala jest różna w zależności od rodzaju prowadzonej działalności. Autorzy niniejszego opracowania zrealizowali kilka projektów naukowo-badawczych dotyczących napływu kapitału zagranicznego do Polski w postaci inwestycji bezpośrednich, których celem była między innymi identyfikacja powiązań przedsiębiorstw zasilanych tym kapitałem z podmiotami wyłącznie z polskim kapitałem. Wyniki badań świadczą, iż następowała i dalej następuje dyfuzja rozwiązań wnoszonych przez inwestorów zagranicznych do ich podmiotów prowadzących działalność gospodarczą w Polsce. Dotyczy to między innymi wiedzy i umiejętności zarządczych oraz wspomnianych na wstępie systemów zarządzania (Kuzel, 2005; Jaworek i in., 2005; Kuzel, 2007; Kuzel, Róžański, 2017). Należy więc przypuszczać, że jednym z czynników wpływających na zaprezentowane w artykule zmniejszanie się różnic wyników ekonomicznych podmiotów z polskim i zagranicznym kapitałem jest między innymi efektem tej dyfuzji. Dokładniejsze rozpoznanie tego zjawiska warto byłoby podjęcia specjalnych badań.

dr hab. inż. Małgorzata Jaworek, prof. UMK
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania
 e-mail: mjaworek@umk.pl

dr hab. Włodzimierz Karaszewski, prof. UMK
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania
 e-mail: wkaras@umk.pl

dr Magdalena Kuczmarska
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania
 e-mail: mkuczmarska@umk.pl

Przypisy

- 1) Dotyczy podmiotów składających sprawozdanie bilansowe.
- 2) W opracowaniach statystycznych, dzieląc przedsiębiorstwa według form własności, wyróżnia się przedsiębiorstwa: wyłącznie z kapitałem krajowym, z większościowym udziałem kapitału krajowego, z większościowym udziałem kapitału zagranicznego oraz z pełnym udziałem kapitału zagranicznego. W niniejszym artykule poddano analizie przedsiębiorstwa wyłącznie z kapitałem polskim oraz przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego (3 ostatnie z wyróżnionych powyżej grup).
- 3) Jako dystans ekonomiczny powszechnie rozumie się różnicę pomiędzy poziomami rozwoju podmiotów gospodarczych mierzoną za pomocą wskaźników ekonomicznych (Berry i in., 2010).
- 4) Trudność w wyodrębnieniu danych dotyczących wyłącznie przedsiębiorstw z polskim kapitałem sprawiła, że w porównaniach uwzględniono ogół przedsiębiorstw w Polsce oraz przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego. Zatem oczywiste jest, że różnice świadczące na korzyść podmiotów z kapitałem zagranicznym oznaczają jeszcze większy dystans w stosunku do podmiotów zasilanych wyłącznie polskim kapitałem i odwrotnie.

Bibliografia

- [1] Berry H., Guillen M.F. (2010), *An Institutional Approach to Cross-national Distance*, „Journal of International Business Studies”, Vol. 41, No. 9, pp. 1460–1680.
- [2] Brash D.T. (1966), *American Investment in Australian Industry*, Australian National University Press, Canberra.
- [3] Doms M.E., Jensen J.B. (1998), *Comparing Wages, Skills, and Productivity between Domestically and Foreign-owned Manufacturing Establishments in the United States*, [in:] R. Baldwin, R. Lipsey, J.D. Richardson (eds.), *Geography and Ownership as Bases for Economic Accounting*, Chicago University Press, Chicago, pp. 235–255.
- [4] Dunning J.H. (1969), *The Role of American Investment in the British Economy*, „Political and Economic Planning”, pp. 130–136.
- [5] Fairchild L.G. (1977), *Performance and Technology of United States and National Firms in Mexico*, „Journal of Development Studies”, Vol. 14, No. 1, pp. 14–34.
- [6] Girma S., Görg H. (2007), *Multinationals' Productivity Advantage: Scale or Technology?* „Economic Inquiry”, Vol. 45, No. 2, pp. 350–362.
- [7] GUS (1992), *Mały rocznik statystyczny*, Warszawa.
- [8] GUS (1995), *Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych z udziałem kapitału zagranicznego w 1994 r.*, Warszawa.
- [9] GUS (2001), *Działalność gospodarcza spółek z udziałem kapitału zagranicznego w 2000 roku*, Warszawa.
- [10] GUS (2001a), *Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2000 roku*, Warszawa.

- [11] GUS (2001b), *Działalność gospodarcza spółek z udziałem kapitału zagranicznego w 2000 roku*, Warszawa.
- [12] GUS (2005), *Działalność gospodarcza spółek z udziałem kapitału zagranicznego w 2004 roku*, Warszawa.
- [13] GUS (2016a), *Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2015 roku*, Warszawa.
- [14] GUS (2016b), *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2015 roku*, Warszawa.
- [15] GUS (2017a), *Mały rocznik statystyczny 2016*, Warszawa.
- [16] GUS (2017b), *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2016 roku*, Warszawa.
- [17] Jaworek M., Kola M., Kuzel M. (2005), *Znaczenie bezpośrednich inwestycji zagranicznych dla gospodarki województwa kujawsko-pomorskiego*, [w:] W. Karaszewski (red.), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie kujawsko-pomorskim (stan, znaczenie dla gospodarki województwa, stymulanty i destymulanty napływu)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, s. 109–158.
- [18] Jaworek M., Kuzel M. (2013), *Aktywność inwestycyjna największych przedsiębiorstw w Polsce*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Nr 155, s. 314–322.
- [19] Karaszewski W. (2001), *Przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego w Polsce w latach 1990–1999 (miejsce w gospodarce kraju, czynniki i perspektywy rozwojowe)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- [20] Karaszewski W. (2004), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Polska na tle świata*, Wydawnictwo „Dom Organizatora”, Toruń.
- [21] Kuzel M. (2012), *Miejsce przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego w gospodarce województwa kujawsko-pomorskiego*, [w:] W. Karaszewski (red.), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie kujawsko-pomorskim*, Wydawnictwo Dom Organizatora „TNOiK”, Toruń, s. 121–159.
- [22] Kuzel M. (2007), *Rola bezpośrednich inwestycji zagranicznych w dyfuzji wiedzy i umiejętności na przykładzie gospodarki Polski*, Wydawnictwo Dom Organizatora „TNOiK”, Toruń.
- [23] Kuzel M., Kuczmarska M., Czaplewski L., Jaworek M. (2016), *Kapitał w postaci bezpośrednich inwestycji zagranicznych*, [w:] W. Karaszewski (red.), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w wybranych województwach Polski – analiza porównawcza*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, s. 67–120.
- [24] Kuzel M. (2005), *Największe korporacje transnarodowe świata i ich wpływ na procesy dyfuzji wiedzy i umiejętności w Polsce*, [w:] B. Godziszewski, M. Haffer, M.J. Stankiewicz (red.), *Wiedza jako czynnik międzynarodowej konkurencyjności w Polsce*, Wydawnictwo Dom Organizatora „TNOiK”, Toruń, s. 513–526.
- [25] Kuzel M., Różański J. (2017), *Powiązania gospodarcze pomiędzy przedsiębiorstwami z kapitałem zagranicznym i przedsiębiorstwami lokalnymi w Polsce*, „Przegląd Organizacji”, Nr 2, s. 3–14.
- [26] Lall S., Streeten P. (1977), *Foreign Investments, Transnationals and Developing Countries*, Macmillan, London.
- [27] Newfarmer R. (1983), *Employment and Technological Choice of Multinational Enterprises in Developing Countries*, International Labor Organization.
- [28] Newfarmer R.S., Marsh L.C. (1981), *Foreign Ownership, Market Structure and Industrial Performance: Brazil's Electrical Industry*, „Journal of Development Economics”, Vol. 8, No. 1, pp. 47–75.
- [29] Pilarska C. (2013), *Działalność podmiotów z kapitałem zagranicznym w Polsce w warunkach współczesnego kryzysu gospodarczego*, Zeszyty Naukowe nr 14, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Kraków, s. 43–68.
- [30] „Rzeczpospolita” (2000), Lista 500.
- [31] „Rzeczpospolita” (2017), Lista 500.
- [32] Sedlak&Sedlak (2013), *Ogólnopolskie badanie wynagrodzeń przeprowadzone przez Sedlak&Sedlak w 2013 roku*.
- [33] Sedlak&Sedlak (2014), *Ogólnopolskie badanie wynagrodzeń przeprowadzone przez Sedlak&Sedlak w 2014 roku*.
- [34] Sedlak&Sedlak (2015), *Ogólnopolskie badanie wynagrodzeń przeprowadzone przez Sedlak&Sedlak w 2015 roku*.
- [35] Sedlak&Sedlak (2016), *Ogólnopolskie badanie wynagrodzeń przeprowadzone przez Sedlak&Sedlak w 2016 roku*.
- [36] Sobczak I. (2009), *Spółki z kapitałem zagranicznym a spółki polskie w latach 1999–2007 na przykładzie województwa kujawsko-pomorskiego*, [w:] S. Panksy-Kania, G. Szczodrowski (red.), *Gospodarka polska po 20 latach transformacji: osiągnięcia, problemy i wyzwania*, Instytut Wiedzy i Innowacji, Warszawa, s. 279–288.
- [37] Sasidharan S., Joseph K.J. (2011), *Multinational Enterprises and Export Performance: Empirical Evidence from Indian Manufacturing Industries*, „Economics, Management, and Financial Markets”, Vol. 6, No. 1, pp. 239–257.
- [38] Willmore L.N. (1986), *The Comparative Performance of Foreign and Domestic Firms in Brasil*, „World Development”, Vol. 14, No. 4, pp. 489–502.
- [39] Witkowska J. (2003), *Funkcjonowanie firm z udziałem kapitału zagranicznego w regionach słabiej rozwiniętych w perspektywie członkostwa Polski w Unii Europejskiej*, „Acta Universitatis Lodzensis, Folia Oeconomica”, No. 170, s. 41–56.

Enterprises with Foreign Capital in Comparison to the Total Number of Enterprises in Poland in the Period 1994–2017

Summary

The article presents the results of the analysis of the change in the economic situation of enterprises with foreign capital against a background of the total number of enterprises operating in Poland, and the analysis of the change in the economic situation in the group of the largest enterprises including their ownership structure (domestic vs. foreign entities) and PKD (Polish Classification of Activity) classification. The article uses the rankings of 500 largest enterprises in Poland, the so-called „List of 500” from 1999 and 2017 published by the Rzeczpospolita and the information included in the studies of the Central Statistical Office.

Keywords

foreign direct investment, foreign capital, economic situation of enterprises